

Sygn. akt I PK 239/03

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 maja 2004 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Zbigniew Hajn (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Zbigniew Myszka

SSN Herbert Szurgacz

Protokolant Dorota Białek

w sprawie z powództwa G. G.

przeciwko Polskim Kolejom Państwowym SA Zakładowi Przewozów Pasażerskich
w likwidacji w G.

o odprawę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw
Publicznych w dniu 19 maja 2004 r.,

kasacji strony pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w G.

z dnia 28 stycznia 2003 r., sygn. akt VII Pa .../03,

**1. zmienia zaskarżony wyrok w ten sposób, że zmienia
poprzedzający go wyrok Sądu Rejonowego - Sądu Pracy w K. z
dnia 15 października 2002 r. (sygn.akt IV .../02) i powództwo
oddala,**

2. odstępuje od obciążania powódki kosztami postępowania.

U z a s a d n i e n i e

Powódka – G. G. w pozwie skierowanym przeciwko PKP S.A. Zakładom Przewozów Pasażerskich w G. w likwidacji domagała się zasądzenia na jej rzecz 18 659,28 zł tytułem odprawy. Pozwany wniósł o oddalenie powództwa i zasądzenie na jego rzecz kosztów procesu według norm przepisanych.

Wyrokiem z 15 października 2002 r. Sąd Rejonowy w K. zasądził na rzecz powódki żadaną kwotę i orzekł o kosztach procesu. Sąd ustalił, że powódka była zatrudniona przez pozwanego od 1 września 1974 r. do 29 maja 2000 r. Z dniem 29 maja 2000 r. stosunek pracy łączący strony uległ rozwiązaniu na mocy porozumienia stron z przyczyn leżących po stronie pozwanego. W związku z ustaniem zatrudnienia pozwany wypłacił powódce 6.999,48 zł tytułem rekompensaty oraz kwotę 4.305,24 zł tytułem odprawy pieniężnej. Sąd Rejonowy wskazał, że 17 października 2000 r. weszła w życie ustawa z 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe”, Dz.U. Nr 84, poz. 948 (dalej jako „ustawa”). Stosowanie do art. 48 tej ustawy pracownicy, z którymi rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło w latach 2000 - 2002 z przyczyn dotyczących zakładu pracy w PKP lub PKP S.A., którzy nie spełniają warunków umożliwiających uzyskanie prawa do emerytury, urlopu kolejowego lub świadczenia przedemerytalnego, mają prawo do jednorazowej odprawy pieniężnej. W ocenie Sądu Rejonowego taka treść tego przepisu oznacza, że ustawodawca zamierzał przyznać prawo do odprawy pracownikom, z którymi rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło w latach 2000 - 2002. Gdyby ustawodawca zamierzał objąć przepisami ustawy pracowników, którzy utracili zatrudnienie dopiero po jej wejściu w życie, to użyłby innego określenia np. pracownicy, z którymi rozwiązanie stosunku pracy nastąpi do 31 grudnia 2002 r. Uzyskanie przez powódkę odprawy pieniężnej, o której mowa w przepisach ustawy z 29 grudnia 1989 r. oraz rekompensaty określonej w Pakcie Gwarancji Pracowniczych nie miało znaczenia dla rozpoznania sprawy, bowiem powódka domagała się jedynie różnicy pomiędzy świadczeniami uzyskanymi a odprawą wynikającą z przepisów ustawy.

Apelację od powyższego wyroku złożył pozwany zarzucając naruszenie prawa materialnego i wnioskując o uchylenie zaskarżonego wyroku i oddalenie powództwa.

Sąd Okręgowy w wyroku z 28 stycznia 2003 r. zmienił zaskarżony wyrok w części dotyczącej odsetek i w pozostałym zakresie apelację oddalił dzieląc ustalenia i wnioski Sądu Rejonowego.

Kasację od tego wyroku wniósł pozwany zarzucając Sądowi Okręgowemu naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 48 i 83 ustawy i niewłaściwe zastosowanie art. 3 k.c. w związku z art. 300 k. p. w świetle poczynionych ustaleń faktycznych. Na tej podstawie skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i poprzedzającego go wyroku Sądu Rejonowego w K. oraz zasądzenie na rzecz pozwanej kosztów procesu według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja jest uzasadniona. Powódka w związku z rozwiązaniem z nią stosunku pracy za porozumieniem stron 29 maja 2000 r. z przyczyn leżących po stronie pozwanego otrzymała, czego nie kwestionuje, odprawę przewidzianą w ustawie z 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy w wysokości 4305 zł oraz rekompensatę wynikającą z Paktu Gwarancji Pracowniczych w kwocie 6999 zł. Sporne natomiast pozostało ustalenie, czy przysługuje jej odprawa przewidziana w art. 48 i 49 ustawy z 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego "Polskie Koleje Państwowe" (Dz.U. nr 84, poz. 948 ze zm.), cyt. dalej jako „ustawa”. Zgodnie z wymienionymi przepisami ustawy pracownicy, z którymi rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło w latach 2000 - 2002 z przyczyn dotyczących zakładu pracy w PKP lub PKP S.A. oraz innych wymienionych w ustawie zakładach pracy, a którzy spełniali warunki umożliwiające uzyskanie prawa do emerytury, urlopu kolejowego lub świadczenia przedemerytalnego, uzyskują prawo do jednorazowej odprawy pieniężnej (art. 48). Wysokość tej odprawy wynosi 30000 zł. lub 20000 zł. zależnie od stopy bezrobocia w powiecie, w którym pracownik ma miejsce zamieszkania (art. 49). Rozpatrywany

spór wynika zatem stąd, że zgodnie z art. 48 i 49 ustawy, prawo do odprawy nabywają pracownicy, z którymi stosunek pracy został rozwiązany w latach 2000 – 2002, natomiast ustawa ta weszła w życie 27 października 2000 r., a zatem już po rozwiązaniu umowy o pracę z powodem. W związku z tym rozstrzygnięcie niniejszej sprawy zależy od tego, czy zwrot „w latach 2000 – 2002” oznacza, że prawo do odprawy przysługuje pracownikom zwolnionym w trybie ustawy począwszy do 1 stycznia 2000 r., czy też zwolnionym dopiero od dnia wejścia tego aktu w życie.

W powyższej kwestii Sąd Najwyższy w obecnym składzie w pełni podziela zarówno stanowisko, jak wspierającą je argumentację, zawarte w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 14 stycznia 2004 r. (sygn. akt III PZP 11/03), zgodnie z którą: prawo do jednorazowej odprawy pieniężnej określonej w art. 48 i art. 49 ustawy z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego "Polskie Koleje Państwowe (Dz.U. Nr 84, poz. 948 ze zm.) przysługuje tylko pracownikom, z którymi rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło po dniu wejścia ustawy w życie

Nawiązując do argumentacji uzasadniającej powyższą uchwałę należy stwierdzić, że za przyjęciem tezy, że jednorazowa odprawa pieniężna przewidziana w art. 48 ustawy przysługuje każdemu pracownikowi zwolnionemu z pracy w 2000 r., tj. po 31 grudnia 1999 r., przemawiają głównie argumenty językowe. Rozdział 8 ustawy, zatytułowany „Restrukturyzacja zatrudnienia”, przewiduje szczególne świadczenia dla pracowników, z którymi rozwiązanie stosunku pracy „nastąpiło” (art. 48) albo z którymi stosunek pracy „został” rozwiązany (art. 49) w latach 2000 - 2002 z przyczyn dotyczących zakładu pracy. Odczytując te przepisy wprost, należałoby - *prima facie* - przyjąć, że chodzi o ustanie zatrudnienia w jakimkolwiek dniu kalendarzowym w latach 2000, 2001 i 2002, a zatem od 1 stycznia do 31 grudnia. Ich brzmienie nie jest jednak, wbrew pozorom, jednoznaczne. Uwzględniając bowiem treść art. 83 ustawy, trudno dostrzec brak logiki w tym, aby zwrot „w latach 2000-2002” rozumieć „w roku 2000 jednakże nie wcześniej niż od 27 października - wejścia ustawy w życie”.

Niewłaściwie w sprawie zastosowany został art. 3 k.c. Podstawową regułą kolizyjną jest zasada, że ustawa nie działa wstecz. Art. 3 k.c. nie wprowadza od niej wyłomu, lecz przeciwnie - potwierdza ją. Dotyczy on tylko takich sytuacji, gdy

ustawa określa w przepisach datę jej wejścia w życie, wcześniejszą od daty opublikowania aktu prawnego w Dzienniku Ustaw lub Monitorze Polskim, albo nie określa jej w ogóle. Taka sytuacja w przypadku ustawy z dnia 8 września 2000 r. nie występuje. Art. 83 ustawy jest w swej treści jednoznaczny - ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia, z wyjątkiem „rozdziału 7, art. 65 - 67, art. 70”, „które wchodzi w życie w terminie, o którym mowa w art. 8 ust 3” (pierwszy dzień miesiąca przypadającego po dniu wydania postanowienia o wpisie PKP SA do rejestru handlowego), art. 69 pkt 10, który wchodzi w życie z dniem 31 grudnia 2000 r., art. 69 pkt 9 i 21 oraz art. 74, które wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 2001 r., art. 71, który wchodzi w życie „w terminie, o którym mowa w art. 8 ust. 3, jednak nie wcześniej niż dnia 2 stycznia 2001 r.” Art. 3 k.c. został zatem w sprawie zastosowany błędnie. Rozważania nad brzmieniem i celem ustawy w aspekcie uzasadnienia wstecznego działania niektórych jej przepisów są bezprzedmiotowe. Chyba, że większości przepisów rozdziału 8, w opozycji do systematyki ustawy, przyzna się charakter i znaczenie przepisów przejściowych.

Uprawnienia przewidziane w rozdziale 8 ustawy łączą się z komercjalizacją i restrukturyzacją przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” i nie mogą przypadać na czas poprzedzający te procesy (a także - *de lege lata* - przypadający po ich zakończeniu). Restrukturyzacja zatrudnienia to etap następujący po komercjalizacji PKP, czyli po przekształceniu przedsiębiorstwa państwowego w jednoosobową spółkę akcyjną Skarbu Państwa. Pogląd przeciwny byłby uprawniony tylko wówczas, gdyby oderwać restrukturyzację zatrudnienia od celów ustawy i przyjąć, że celem regulacji zawartej w rozdziale 8 jest zagwarantowanie takich samych uprawnień wszystkim pracownikom zwalnianym z pracy w PKP z przyczyn dotyczących pracodawcy, a zatem także wyrównanie poziomu finansowych osłon dla zwalnianych z pracy pracowników w różnych okresach restrukturyzacji. Taka teza nie jest zasadna. Zwolnienia z przyczyn ekonomicznych następowały w PKP także przed wejściem ustawy w życie, a zatem bez związku z jego komercjalizacją i prywatyzacją, choć w związku z podzielonym na etapy programem restrukturyzacji Polskich Kolei Państwowych jako przedsiębiorstwa państwowego. Świadczą o tym choćby kolejne pakty gwarancji pracowniczych, w tym także ostatni - z 19 marca 1998 r. Pakt ten kształtował

uprawnienia pracowników zwalnianych z pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy korzystniej niż przepisy powszechnie obowiązujące, wprowadzając, między innymi, dodatkowe świadczenie - rekompensatę pieniężną. Obowiązywał on do 26 października 2000 r., tj. do dnia poprzedzającego wejście ustawy w życie. Logicznie i funkcjonalnie rzecz biorąc, przepisy ustawy zastępują jego postanowienia w przedmiocie preferencyjnego ukształtowania prawa do świadczeń z tytułu rozwiązania stosunku pracy z przyczyn dotyczących pracodawcy. Stanowi to istotny argument przeciwko nadawaniu przepisom rozdziału 8 ustawy „mocy wstecznej”. Tym bardziej, że objęcie tą regulacją tych tylko pracowników, z którymi stosunki pracy zostały rozwiązane przed rozpoczęciem komercjalizacji między 1 stycznia a 26 października 2000 r., pominięcie zaś wszystkich tych, z którymi stosunki pracy zostały rozwiązane z takich samych przyczyn przed 1 stycznia 2000 r. można by zakwestionować w aspekcie zasady równego traktowania pracowników.

Przeciwko tezie o wstecznym działaniu ustawy przemawia także to, że warunkiem nabycia prawa do jednorazowej odprawy pieniężnej jest niespełnienie warunków „umożliwiających uzyskanie prawa do emerytury, urlopu kolejowego lub świadczenia przedemerytalnego”. Warunek niespełnienia przesłanek umożliwiających uzyskanie prawa do urlopu kolejowego nie mógł być spełniony przed wejściem ustawy w życie, albowiem urlop tego rodzaju został wprowadzony dopiero przez tę ustawę (art. 51 ust. 1). Pracownicy zwolnieni z pracy przed 27 października 2000 r. nie mogli zatem spełniać wszystkich ustawowych warunków nabycia prawa do jednorazowej odprawy pieniężnej. Niespełnienie warunków do nabycia prawa do urlopu kolejowego nie mogło i nie może być *ex post* kryterium oceny prawa do odprawy. Przyjmując wsteczne działanie przepisów wprowadzających uprawnienie do jednorazowej odprawy, należałoby konsekwentnie przyjąć, że także prawo do urlopu kolejowego istnieje od 1 stycznia 2000 r., co nie jest możliwe.

Ważkim argumentem przemawiającym za obowiązkiem art. 48 i 49 ustawy od dnia jej wejścia w życie jest także brak przepisów regulujących „rozliczenie” świadczeń pobranych z tytułu rozwiązania stosunku pracy z przyczyn dotyczących pracodawcy i jednorazowej odprawy pieniężnej. Zgodnie z art. 50 ust. 3 ustawy, pracownikom, którzy nabyli prawo do jednorazowej odprawy nie przysługuje

odprawa na podstawie art. 8 ust. 1 ustawy o zwolnieniach grupowych, „ani żadne inne świadczenie z tytułu rozwiązania stosunku pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy”. Innymi świadczeniami były - przewidziana w Pakcie Gwarancji Pracowniczych rekompensata oraz odszkodowanie określone w § 6 Ponadzakładowego Układu Zbiorowego Pracy dla pracowników przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” z 4 stycznia 1999 r. Pracownicy, którzy pobrali odprawę, rekompensatę i odszkodowanie (nie obowiązywał zakaz kumulacji tych świadczeń) powinni je zatem zwrócić. Braku tych przepisów nie można zastąpić obowiązującymi przepisami Kodeksu cywilnego, dotyczącymi zaliczenia zapłaty (art. 451 k.c.), ani przepisami Kodeksu pracy dotyczącymi potrącenia z wynagrodzenia za pracę (art. 87 i 91 k.p.). w tym stanie rzeczy przyjęcie wstecznego działania art. 48 ustawy prowadziłoby do niczym nieusprawiedliwionego uprzywilejowania pracowników, z którymi stosunki pracy zostały rozwiązane, jak z powodem, między 1 stycznia a 26 października 2000 r., a w konsekwencji do dyskryminacji tych, którzy zostali zwolnieni z pracy po tej ostatniej dacie.

Uzasadnienia dla wstecznego działania art. 48 i 49 ustawy nie można też poszukiwać w odwołaniu się do względów sprawiedliwości i równości. Zwolnienia grupowe rozpoczęto w PKP nie od roku 2000, lecz już z końcem lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia. Wszyscy pracownicy, z którymi stosunki pracy rozwiązano z przyczyn dotyczących pracodawcy korzystali z osłony socjalnej, choć w różnych okresach na różnych podstawach prawnych i w różnym zakresie. Przyznanie „przywilejów” wynikających z ustawy pracownikom zwolnionym z pracy przed dniem wejścia tejże ustawy w życie, z ograniczeniem ich do osób zwolnionych w 2000 r., stwarzałoby zatem problem pokrzywdzenia pracowników, z którymi stosunki pracy rozwiązano wcześniej, przed 1 stycznia 2000 r., między innymi dlatego odwołanie się do zasady równości i sprawiedliwości nie może uzasadniać rozciągnięcia rozważanych przepisów na okresy poprzedzające datę wejścia ustawy w życie.

Na koniec należy wskazać, że uwzględniając art. 216 ust. 1 Konstytucji, zgodnie z którym „środki finansowe na cele publiczne są gromadzone i wydatkowane w sposób określony w ustawie”, uzasadniona jest ścisła, restryktywna wykładnia

przepisów ustawy z 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe”, ograniczająca dodatkowe uprawnienia pracowników do świadczeń wyraźnie z nich wynikających.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 393¹⁵ k.p.c. orzekł jak w sentencji.